

Maráz, Karel

Proces pečetění

In: Maráz, Karel. *Sfragistika : studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 21-23

ISBN 978-80-210-7143-8; ISBN 978-80-210-7146-9 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131282>

Access Date: 20. 03. 2025

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PROCES PEČETĚNÍ

Pečetění je vrcholem a zakončením celého procesu zlistinění písemnosti. Nejčastěji to bylo právě zpečetění, které představovalo poslední krok, jehož bylo potřeba v kanceláři vydavatele uskutečnit, než byla písemnost předána příjemci. Avšak existovaly i výjimky, vycházející se z jiného postupu vyhotovování písemnosti v kanceláři. Existují totiž následující způsoby zpečetění písemnosti.

a) Písemnost se může zpečetit před napsáním textu (tzv. charta bianca)

Zpečetěna je tedy prázdná (nepopsaná) psací látka a teprve ex post je na ni dopsán text. Zde se samozřejmě může stát taková zpečetěná nepopsaná psací látka předmětem padělání.

b) Pečetění před datací textu

Takový způsob znamená, že listina je napsána celá vyjma ovšem eschatokolu, zpečetěna a pak teprve doplněno datum.

c) Zpečetění současně s napsáním textu, text je napsán a bezprostředně zpečetěn.

d) Zpečetění po napsání textu

To znamená, že text je napsán a teprve po delší době zpečetěn.

Samozřejmě nejčastěji se vyskytuje způsob popsáný v bodě c) zpečetění s napsáním textu současně. Velmi cenné informace o zpečetění poskytuje koroborace, v níž je často uvedeno, kde je listina vyhotovena a kterými pečeti a z jakého titulu byla písemnost zpečetěna.

Popis praktického pečetení

Postup při praktickém pečetení si ukážeme na pečetní látce pro naše geografické podmínky nejtypičtější, a to na španělském pečetním vosku. V literatuře se lze setkat s popisem pečetení, kdy se na pečetní destičku typáře nalije španělský pečetní lak a tím vznikne pečeť. Další z uváděných způsobů, jež odborná literatura popisuje, je ten, kdy takto nalitý pečetní lak prsty vtlačujeme do jednotlivých míst pečetní desky, aby vznikl otisk jasný a zřetelný i v těch nejmenších vlasových tazích rytby pečetidla. Jestliže však provedeme praktické vyzkoušení těchto popsáných metod, dospějeme nutně k závěru, že výše uvedeným postu-

pem nemůžeme nikdy získat dobře viditelný, čitelný a tudíž nezpochybnitelný otisk – tedy pečeť. Nehledě k tomu, že tekoucí pečetní lak je samozřejmě velmi horký a hrozí popáleniny. Nicméně i kdybychom snad použili gumové rukavice či jinou ochranou pomůcku, ke kýženému výsledku se nedopracujeme.

Vskutku nejlepším způsobem je typář značnou silou otisknou do pečetní látky, nanesené na psací látku pečetěné písemnosti. Důležité je potřít pokud možno před každým pečetěním pečetní desku mastnou látkou, stačí např. obyčejný kuchyňský olej. Ten vytvoří ochranný filtr a zabrání usazení pečetní látky v tenké rytbě pečetidla a tím jeho znehodnocení; takovou látku bychom pak museli nahřát a mechanicky dostávat z rytby, čímž by došlo k jejímu nevratnému poškození a tím vlastně i fyzické degradaci celého pečetidla. Následně nahřejeme pečetní látku nad zdrojem tepla, kterým dnes nejspíše bude svíčka či lihový kahan – dříve to byla i kachlová kamna. O nich máme nepřímé zprávy v útech kanceláře, kde byl i topič placen v letním období – je tak zřejmé, k jakému účelu v létě v kanceláři sloužil. Pečetní látku, která je nyní zatím v pevném stavu, tj. obvykle dnes průmyslově vyrobená tyčinka španělského pečetního, uchopíme do jedné ruky, případně její kousek vložíme do nádobky a druhou rukou nádobku skrze kleště, peán či podobné držadlo, jež zabrání našemu popálení, přidržujeme nad plamene zapálené svíčky či kahanu. Po jisté době začne pevné skupenství španělského pečetního vosku vláčnět až kapalnět. Dostatečné množství takto připraveného španělského vosku, které musí korespondovat či být úměrně velikosti pečetní desky typáře, ještě co nejnižší v plamenu prohřejeme, až k bodu varu. Tím máme zaručeno, že většina roztavené pečetní látky z nádobky vyteče a ztráty, k nimž vždy dochází, na stěnách nádobky, budou minimální. Následně bez dlouhé prodlevy opatrně nalijeme pečetní látku z nádoby na látku psací. Uvolníme si ruce odložením nádoby ev. i nepoužitého zbytku tyčinky pečetní látky a pozorujeme na psací látce nalitý roztavený španělský pečetní vosk, až na něm uvidíme povlaky. Teprve pak uchopíme do ruky typář a značnou silou s pevným stiskem, aby se nepootočil, jej otiskneme do pečetní látky na látce psací a bez prodlení jej zase zvedneme. Otisk, který nám v pečetní látce zanechá, pak již jen necháme vychladnout, čímž dojde k jeho ztuhnutí. Tím získáme pečeť.

Důležitost nádobky či – při malých pečetích – postačí třeba obyčejná čajová lžička. Je důležitá v zachování barvy pečetní vosku, neboť jinak by se tento znehodnotil (zčernal) od sazí z plamene. Je však nutno podotknout, že dnes se již vyrábějí tyčinky pečetního španělského vosku s knotem, který se zapálí a jeho

teplem pak odkapává pečetní španělský vosk na psací látku na místo, kde chceme pečeti. Nutno ovšem konstatovat, že tato metoda, která je jistě čistá a nepotřebuje ochrannou nádobku, je vhodná pouze k pečetení typářů malých rozměrů. Není použitelná při pečetení např. 40 mm typářem, neboť než dojde k dostatečnému „nakapání“ pečetního vosku, ten průběžně zatvrdne na psací látce a nedojde tak k otisku – látka není schopna otisk přijmout. Typář nenecháme v postupně povlaky tvořící a tuhnoucí pečetní látce dlouho, neboť by mohlo dojít k jeho zatuhnutí v ní a fyzické degradaci. Současně nelze otisknout typář hned po nanesení tekoucí horké pečetní látky, neboť ta je kapalná a otisk se v ní nezachová. Ještě jedna věc je důležitá – totiž učinit otisk silným tlakem a současně pevně typář držet, neboť pečetní látka má tendenci jej posunout. V případě, že by se nám pečetidlo v ruce pootočilo, zdegradujeme jeho otisk, který posunutím pečetidla ve vosku přispěje k „rozmazanosti“ otisku.

Poněkud jiné zřejmě bylo pečetení do misek. Známe několik variantních možností, v zásadě se ale postupovalo tak, že nejprve z jednoho dílu pevnějšího vosku byla zhotovena podmiska, a to buďto ručně nebo na základě formy. Pak se do pečetního vosku, jenž nebyl tekoucí, leč prohřátý a tvárný ve stavu oplatky otisk pečetní typář, od oplatky byl odříznut přebytečný vosk, do misky byly udělány zářezy a žlábků pro nitě či pergamenový proužek na připevnění. Následně se do vrypů (mřežování) misky, vtiskla nahřátá oplatka s otiskem pečetidla. Když se pečetní vosk prolнул s mřežováním, došlo k větší jistotě a ochraně proti odpadnutí pečetního vosku. K výrobě byl v kanceláři potřeba také topič, neboť k zhotovování pečetních misek bylo potřeba tekutého vosku a k zhotovování pečeti nejméně prohřátého ve formě oplatky. Zde se jako ideální ukázala tepelně-izolační schopnost kachlových kamen.

Již barvené pečetní vosky ale i hrubší vosky na zhotovení pečetních misek bylo možno v novověku zakoupit v lékárnách jako polotovar. Vedle již několika pramenných dokladů lze dokonce zmínit privilegium olomouckého biskupa Viléma Prusinovského z roku 1568, kterým kroměřížskému lékárníkovi Honzi Švebicherovi mj. výrobu pečetního vosku stanovil za jednu z jeho výsadních činností. Na počátku 17. století jsme informováni z pramenů, že jedna pečetní miska stála přibližně jeden groš.